
FARKAS Imre

Kisiskolák kapcsolat a település műveltségi szintjével és a közösségi élettel

Bevezetés

Pedagógusként és település vezetőként is mindig is kíváncsi voltam arra, hogy egy kistelepülésen élők mit gondolnak a helyi iskola teljesítményéről. Vajon érzik-e, hogy a települési intézmény munkája visszatükröződik a lakosok műveltségén, a falu közösségi életén? 2023-ban közoktatási vezetői végzettséget szereztem, ahol a dolgozatomban sikerült ezzel a témával kapcsolatos első lépéseimet megtennem. A vizsgálatot 2022. augusztus-október között folytattam le, ezért a felhasznált irodalmak között azok szerepelnek, melyek a vizsgálat időpontjában elérhetőek voltak.

Ezzel a vizsgálattal az volt a célom, hogy megvizsgáljam a Dél-Fejér térség tíz településén élő lakosok véleményét az előzőkkel kapcsolatban. A lakosok látják-e összefüggést községük műveltségi szintje és a helyi iskola munkája között? Szerintük mennyire aktív részese a helyi pedagógus társadalom a települést működtető közösségi életnek? Ilyen, vagy ehhez hasonló kutatást, esszét nem találtam, ezért ez munka úttörő ezen a területen. A szakirodalom feldolgozása során tisztáztam azon alapfogalmakat, melyek a kutatás szempontjából relevánsak voltak számomra. Ilyen például a kisiskola és a műveltség fogalmának meghatározása.

A vizsgálatomat kérdőíves módszerrel tettem meg. A kérdőívet a településen élők számára és a községet irányító polgármesterek részére is megosztottam. A polgármesterek esetén 10 fő (9 polgármester és a saját településem alpolgármestere), a lakosok esetén 811 fő töltötte ki az űrlapot. A kapott eredmények egy részét fogom most bemutatni.

A kutatáshoz szükséges alapfogalmak tisztázása

Két fogalmat tartottam fontosnak tisztázni a vizsgálatom megkezdése előtt. Kíváncsi voltam rá, hogy a szakma mit mond a kisiskola és a műveltség fogalmával kapcsolatban. Biztos voltam benne, hogy egyéges, mindenki által elfogadott definíciót nem fogok találni, de legalább kialakul bennem egy kép ezekkel kapcsolatban.

Kisiskola

Elsőként azt a fogalmat kell tisztáznom, hogy mit is jelent az, hogy *kisiskola*. Milyen méretű intézményeket sorolunk ide, és milyen tulajdonságok figyelembevételével lehet ezt a kategóriát meghatározni? Többen foglalkoznak ezzel a témával, de az általam megtalált szakirodalmak között két név nagyon sokszor fordult elő. Ezek pedig Forray R. Katalin és Andl Helga neve. Forray R. Katalin iskolakörzetesítés, iskolarehabilitáció, falusi iskolák, iskolafenntartás, nemzetiségi-etnikai oktatással foglalkozik. Andl Helga szintén a kisiskolák állapotával, megszűnésével foglalkozik, de ő inkább a Baranya megyei kisiskolák helyzetét vizsgálja. Doktori értekezésében így ír a kisiskola fogalmáról „(...) nincs egyértelműen elfogadott létszám (sarokszám) sem a településekre, sem az iskolákra vonatkozóan; ugyanakkor, ha a kisiskolák kérdéskörében vizsgálódunk, azt tapasztaljuk, hogy a meghatározás jellemzően a *számosság*on alapul – a település lakosságának, az iskola tanulói létszámának, az évfolyamok és évfolyamonkénti osztályok számának függvényében értelmeződik.” (Andl, 2015, p. 17)

Györgyi Zoltán egy 2012-ben megjelent tanulmánya szerint „(...) mind a mai napig nem tudjuk pontosan azt sem, hogy miről beszélünk. Sem a kistelepülés, sem a kisiskola fogalma nem egyértelműen meghatározott, így azt sem lehet számba venni, hogy mi ezek előnye, hátránya. A különböző fogalmi definíciókra Forray R. Katalin (2008) mutat rá, mintegy jelezve ezzel, hogy vagy definiálnunk kell magát a fogalmat, vagy más megközelítésben kell az iskolai térszerkezettel foglalkozni.” (Györgyi, 2012, p. 2)

További definíciókat és tulajdonságokat is találhatunk még a kisiskolákkal kapcsolatban. 1997-ben megjelent Pedagógiai Lexikon szócikke a következő definíciót alkalmazza: „A m. nev.-tört.-ben

hagyományosan alkalmazott terminus legtöbbször a népiskola szinonimájaként. A jelző alapvetően a *viszonylag alacsony tanulói létszámból* (ez sokszor a tanulócsoportok osztatlanságával is együtt járt), *ill. az isk.-nak helyt adó település méreteiből* (ti. falusias kistelepülés) adódott.” (Báthory, Falus, 1997, II/240) Egy nagyon jó megközelítés és körülírás található a Kistelepülések kisiskolái című elemzésben, mely 2006-ban jelent meg. Én ezt a megfogalmazást, tulajdonságok alapján történő besorolást tekintem a kisiskola fogalmának. „A kistelepülési kisiskolák körének meghatározásakor a következő három szempontot kell figyelembe vennünk:

- olyan falvakban működnek, ahol csak egy általános iskolai feladat-ellátási hely található;
- az iskolában egyetlen évfolyamon sincs egynél több önálló osztály;
- az iskolában nincs nyolc évfolyamos képzés (az iskolába nem jár nyolcadikos diák).

Azok az iskolák tekinthetők tehát kisiskoláknak, amelyek esetében *egyfelől teljesül az első feltétel, másfelől teljesül a második és harmadik feltétel közül legalább az egyik*. Vagyis: *a kistelepülési kisiskolák az egyiskolás falvak évfolyamonként egy osztállyal működő iskolái, illetve az egy iskolás falvak nyolc évfolyamnál kevesebbel működő iskolái.*” (suliNova, 2006, p. 6)

A fentiekből is látszik, hogy a kisiskola fogalma eléggé tágan értelmezett, pontosan nem meghatározott, rugalmas fogalom. Teljesen egyet értek Andl Helgával (2012), hogy „A magyarországi iskolahálózat változása szorosan összefügg a településszerkezet alakulástörténetével, a demográfiai folyamatokkal – s ebben a kisiskolák sajátos szereppel bírnak.” (Andl, 2012, p. 16) Úgy gondolom az általam vizsgált településekből hatra (a hetedikén már nincs működő iskola) illik a kisiskola fogalma, három már ezen a – számomra elfogadott és alkalmazott – kategórián kívül esik, de a kistérséghez tartozva a vizsgálatba bevonom őket.

Műveltség

Meglátásom szerint a település műveltségi szintje az azt alkotó egyének műveltségi szintjéből meghatározható. Ezt nagyon nehéz egzakt számmal meghatározni, hiszen nincs rá mód, hogy egy település minden lakójának műveltségi szintjét felmérjük. Amire van felmérésünk, az a településen élők (régió, megye, ország) végzettségi adatai, a népszámlálási adatoknak köszönhetően. A kérdés az, hogy a műveltség az egyenesen következik-e a végzettségből? Egy másik fogalom megjelenése is zavart kelthet ebben, hiszen sokan úgy gondolják, hogy az intelligencia szinonimája lehet a műveltségnek. Véleményem szerint erről szó sincs. Az intelligencia problémamegoldó, alkalmazkodó, információ felfogó és alkalmazó *képesség*. Igaz, ezt könnyen tudnánk mérni, hiszen rengeteg intelligencia teszt létezik. Ezzel szemben *műveltség* valami mást jelent, az értelmező-szótár műveltség szó alatt az alábbi található:

- Szellemi képzettség, lelki finomság.
- Rengeteg adattal rendelkezés, amit nem feltétlenül használ a személy maga és társai javára.
- Iskolázottsággal megszerzett tudás, amire egy személy oktatása, olvasmányai, valamint különféle tanulása során szert tesz.
- Szellemi értékek összessége, ...
- Megnyilvánult tudás egy helyen és korban; ...”¹

A fentiekből jól látszik, hogy míg az intelligencia egy képesség, addig a műveltség egy valamilyen fajta tudás. Talán úgy is fogalmazhatnám, hogy *az intelligencia aktivizálja a műveltséget*. Király László (2013) így fogalmazza meg a két fogalom közötti különbséget: „Az intelligenciához hasonló fogalom, viszont ez – azzal ellentétben – az objektív megismerés eredménye. Ha csak etimológiai szempontból ízeletjük magát a szót, máris utal erre a „mű” és a – szóképzéssel ebből keletkezett – „művel” lexéma. Birtoklása cselekedet, megszerzés eredménye: egyfajta „erőforrás”, szellemi termék, tulajdonság, az adott személyt minősítő tájékozottsági mérték. Tehát senki sem születik műveltnek, hanem a szocializáció egyes szintjei nyomán fokozatosan azzá válik (formális vagy informális keretek között elsajátítja).²

¹ <https://wikiszotar.hu/ertelmezo-szotar/Műveltség>

² <https://ujraertelmezoszotar.blog.hu> (2013)

Az is teljesen nyilvánvaló, hogy a műveltség terület, társadalom és korfüggő. Ugyanúgy, mint a tudás is, változik, devalválódik, folyamatos törődést igényel. „Természetesen normatív ez a fogalom, mást és mást jelenthet koronként és társadalmanként, és az is könnyen belátható azonos társadalomban, azonos időben is az egyes csoportok, rétegek és az egyének sem azonos mértékben birtokolják a társadalom összességének műveltségét. (G. Furulyás, 2015)”

A vizsgálati minta

Településünk és a szomszéd községek területét általában úgy szokták nevezni, hogy Dél-Fejér térsége. Ebbe a térségbe tartozik Baracs, Daruszentmiklós, Kisapostag, Mezőfalva, Nagykarácsony, Alsószentiván, Alap, Cece, Vajta és Előszállás települések. Ezen települések összes lakosság száma 20.962 fő (2022. január elsejei KSH adatok alapján). 2022. júniusában adatot kértem ezen településekről, hogy milyen létszámok mellett működik a településen az általános iskola. Ez látható az alábbi táblázatban.

1. ábra: Dél-Fejér térségének a vizsgálat szempontjából meghatározó adatai

Intézményi adatok 2021/2022-es tanévben						
Település neve	Fenntartó	Diákok létszáma (fő)	Évfolyamok száma	Osztályok száma	Pedagógus álláshelyek száma (fő)	Üres álláshelyek száma (fő)
Alap	Magyar Állam	109	8	7	12	1
Alsószentiván	Székesfehérvári Egyházmegye	71	8	6	9	1
Baracs	Magyar Állam	206	8	11	22	1
Cece	Magyar Állam	236	8	10	20,5	0
Daruszentmiklós	Magyar Állam	74	8	8	9	2
Előszállás	Magyar Állam	182	8	8	16	4
Kisapostag	Magyar Állam	18	4	2	3	0
Mezőfalva	Magyar Állam	322	8	15	31	4,45
Nagykarácsony	Székesfehérvári Egyházmegye	81	8	8	12,62	0,75
Vajta	nincs önálló iskolája, Cecére járnak be a gyerekek					

Forrás: saját szerkesztés

A fenti táblázatból jól látszik, hogy igen eltérőek az iskola méretek. A három legnagyobb létszámú iskola központi iskolaként működik jelenleg is. Mezőfalva esetében a létszámot a szomszédos Hantosról bejáró gyerekek száma is növeli. Az viszont megállapítható, hogy többségében kisiskolákról van szó. Ezen iskolák szerepét vizsgáltam a települések műveltségi szintjének alakulásában.

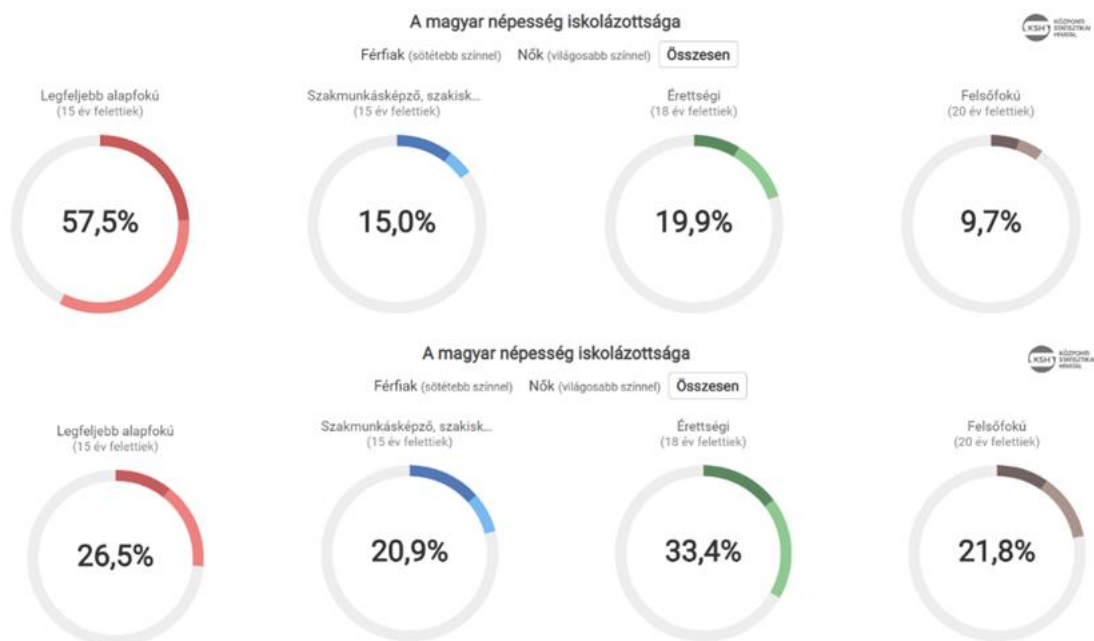
Az iskolai oktatás szerepe a műveltség alakulásában

Joggal merülhet fel a kérdés, hogy a műveltség milyen viszonyban van az iskolai oktatással? Miért gondoljuk azt, hogy a kisiskola szerepe fontos a település műveltségi szintjének alakulásában? Úgy vélem, hogy erre két válaszunk is van. Az egyik, hogy a 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról már megfogalmazott tíz műveltségi területet, melyek fejlesztése kiemelten fontos. „3. § (1) Az iskolai nevelés-oktatás egységes pedagógiai folyamat, amelyben a Nat területenként határozza meg az iskolai nevelés-oktatás pedagógiai tartalmát.” (<https://net.jogtar.hu>) Az iskola és a műveltség viszonyára adott másik válasz az, hogy az *alpműveltség*hez szükséges tudást az iskolákban szerezzük be. Az alpműveltséggel szemben támasztott követelmény is folyamatosan változik. Az alpműveltség ahhoz kell, hogy az adott korban rendelkezik azzal a minimális tudással az egyén, hogy boldogulni tudjon, *túléljen*. Ahhoz, hogy ezen alpműveltség folyamatos fejlesztési igényét fenntartsuk, pontosan kell tudnunk, hogy most hol járunk, mi lenne az elérendő cél. Ennek a feltárására szolgálnak a különböző felmérések, tesztek, melyeket az általános és középiskolás gyerekekkel végeznek el. Ez nem csak az ország területi egységei közötti összefüggésekre, különbségekre mutat rá, hanem a nemzetközi összehasonlításokra is alkalmas. Ennek tükrében két ilyen felmérés eredményét vizsgáltam meg. Ezek a PISA2018-as és a 2019-es országos kompetenciamérés jelentése.

A műveltség és az iskolázottság kapcsolata

Véleményem szerint egy település műveltségi szintjének meghatározásában nagy szerepet játszik a községben élők iskolázottsága. Az elmúlt harminc évben a magyar nép iskolázottsága nagyon megváltozott, mint ahogy azt az alábbi ábra is mutatja.

2. ábra: A magyar népesség iskolázottsága 1990-ben és 2016-ban

Forrás: www.ksh.hu

A két ábrából jól látszik, hogy a *legfeljebb alapkü* végzettséggel rendelkezők százalékos romlására a másik három nagymértékben eltolódott. Talán a felsőfokú végzettséggel rendelkezők száma mutatja a legnagyobb változást, közel 225%-os. Ez annak köszönhető, hogy a 2000-es években nagy volt az igény arra vonatkozóan, hogy minél tovább tartsák a fiatalokat az iskolapadban, mert akkor nem növelték a munkanélküliek számát, valamint a *diplomások arányát növelni kell* is komoly elvárás volt. Mára ez a tendencia teljesen megváltozott. Kevés a szakmunkás, az egyetemek hallgatóinak létszáma csökken, vagy esetleg stagnál (bár a 2022-es felvételi eljárási rend egyetemi kézbe adása, változása ezt most megváltoztatta). A két diagramból jól látszik, ha a két évben (1990. és 2016.) elvégeztük volna ugyanazt a műveltségi szintmérést, vélhetően az eredmények is hasonlóan nagy eltérést mutattak volna. A 26 év alatt nem csak a beiskolázottság változott, hanem az alpműveltségi szint is. Csak egyetlen példa említése is megmagyarázza ezt. A személyi számítógép rutinszerű használata 1990-ben még nem is volt ismert, míg 2016-ban már alapkompenciának számított.

Kisiskolák lehetősége, előnyei és hátrányai

A tapasztalatok alapján bátran kijelenthető, hogy a kistelepülések iskolái igenis hatással vannak az iskolázottságra, bár a településen tanulmányt folytatók korántsem biztos, hogy ott kívánják életüket leélni, ezért a település műveltségi szintjének egészére nem feltétlenül van hatással. A kisiskola nagy lehetőségeket rejt magában a szorosabb tanár-diák együttműködés kialakításában. Személyre-szabottabban lehet az órát megtervezni, családiasabb hangulatot lehet kialakítani. Talán a tanár személyes példája is inkább követhetővé válik egy ilyen közegben, mint ott, ahol több száz gyermek jár az iskolába.

A kisiskolák előnyeiről Andl Helga (2015) a doktori értekezésében így ír: „A szakirodalom által sorolt előnyöket az iskolaigazgatók is megerősítik, a leggyakrabban előforduló válaszok jelen esetben is az alábbiakhoz köthetők:

- pozitív iskolai légkör: egyéni bánásmód, családi légkör, empátia és befogadás, több idő jut mindenre/mindenkire;
- kapcsolatok: jó kapcsolat a szülővel, „mindenki ismer mindenkit”;
- hatékonyabb nevelés-oktatás.” (Andl, 2015, p. 26)

A kisiskolák hátrányai között pedig az infrastrukturális hiányok, a humánerőforrás problémái, gyengébb eredményesség és magasabb fenntartási költségeket szokták említeni.

Úgy érzem, hogy amennyiben a humánerőforrás megfelelő a kisiskolában, akkor a többi hátrány megléte esetén is a kisiskola pozitív hatása az iskolázottságban vitathatatlan. A kistéleplések kisiskolái elemzés alapján „(...) az azonban általánosságban megállapítható, hogy a kisiskolák tanulói az országos átlaghoz képest kisebb „társadalmi tőkével” és nagyobb hátrányokkal lépnek be a közoktatásba, teljesítményszintjük viszont egészében jónak mondható – legalábbis az országos átlaghoz képest. Ez azt jelenti, hogy a kisiskola mint intézménytípus nagy pedagógiai hozzáadott értéket produkáló iskolává tehető, és – minden korábbi vélekedéssel szemben – alkalmas a 21. századi oktatással kapcsolatos követelmények kielégítésére, legalábbis az alsó fok tekintetében. (SuliNova, 2006, p. 21)”

Kisiskolák szerepe a település műveltségi szintjének kialakulásában

A kisiskolák műveltségi szintbe való befolyása legjobban azon mérhető le, hogy az adott iskola mennyire eredményes, milyen minőségű szakmai munka folyik benne. Ez meghatározza az iskolázottságot, ami pedig hatással lehet a műveltségi szintre. Vannak olyan tényezők, melyek a kisiskolák számára is ugyanolyan mennyiségben és minőségben állnak rendelkezésre, mint a nagyiskolák számára. „A szakmai munka minőségét meghatározó tényezők közül a kistéleplési iskolák nincsenek hátrányban az alábbi erőforrások tekintetében:

- az alkalmazott pedagógusok képzettségi szintje;
- a tankönyv- és taneszközpiac által kínált tankönyvek és taneszközök minősége és választéka;
- a pedagógus-továbbképzések minősége, elérhetősége és kínálata.” (suliNova, 2006, p. 21)

Sokéves tapasztalat volt az, hogy a kisiskolák pedagógusinak létszámában sokkal nagyobb arányban vannak jelen a 35 évnél fiatalabb kollégák. Erről friss kimutatást nem találtam, de a saját példánkból kiindulva már egyáltalán nem vagyok biztos benne, hogy ez most is így van. A mi kisiskolánkban a legfiatalabb kollégánál 42 éves (időközben érkezett egy óradónk, aki 30-as éveiben jár).

A kisiskolák eredményességét ugyanazzal az adattal mérik, mint a bármelyik más típusú iskoláét, ez pedig a továbbtanulási arány. Ezt Hermann Zoltán (2009) is megírta: „Az iskolák eredményességének elemzéséhez nem állnak rendelkezésre megfelelő, a diákok tanulmányi teljesítményét mérő adatok. Ezek hiányában a kisiskolák eredményességét a középfokú továbbtanulási arányok alapján elemezzük.” (<https://ofi.oh.gov.hu>, 2009) A továbbtanulási eredményesség nem utal arra, hogy milyen minőségű középiskolába tanul tovább a diák, csak azt mutatja meg, hogy a középiskolák fajtái közül melyikbe vették fel. „A továbbtanulási adatok alapján a kistéleplési kisiskolák eredményessége nem marad el a többi iskoláétól. A továbbtanulók iskola-kategóriánkénti arányait vizsgálva látható azonban, hogy kistéleplési kisiskolákból kikerülők elsősorban a középfok „hátsó udvaraiban”, a szakközépiskolákban, illetve a szakiskolákban folytatják tanulmányaikat.” (suliNova, 2006, p. 29)

Sajnos friss adatok, és kimutatások nem állnak rendelkezésre azzal kapcsolatban, hogy a kisiskolákból milyen arányban, milyen területen tanulnak tovább a diákok. A legutolsó tanulmányi év statisztikája oktatási szempontból az következő képen alakult: „A 2020/2021-es tanévben – előzetes adatok alapján – Magyarországon 1,8 millió gyermek és fiatal vesz részt a köznevelés, a szakképzés és a felsőoktatás különböző szintű képzéseiben. Az előző tanévhez képest csökkent az óvodás gyermekek és a középfokú intézmények tanulóinak a száma, de nőtt az általános iskolásoké és a felsőoktatási hallgatóké. A nyelvvizsga-mentesítésnek köszönhetően több mint 123 ezer volt hallgató jogosult oklevél átvételére, ebből több mint 114 ezren már kézhez is kapták a diplomájukat. (<https://www.ksh.hu>) Nyilván a beiskolázottság mértékének esetleges pozitív változása még nem vonzza maga után az iskolai végzettség változását és a műveltségi növekedését.

Kisiskolák szerepe a közösségi életben

Ha azt nem is tudom biztosan kijelenteni, hogy a települések műveltségi szintjének kialakulásában jelentős szerepe van a kisiskoláknak, azt biztosan állítható, hogy a közösségi élet motorjaként működnek. Számos községben a nemzeti ünnepek el sem képzelhetők a helyi iskola közreműködése nélkül. A pedagógusok az iskolai tanóráikon kívül is aktívak, általában tagjai valamilyen helyi civil szervezetnek, és meghatározói a helyi közösségi életnek. Úgy gondolom, hogy az aktív közösségi élet, a település műveltségi szintje összhangban kell, hogy legyen. Ezt vizsgálták *A közösségi kapcsolatok igénye - a demokrácia megújításának esélye* (2012) projektben is, ahol a következők olvashatók: „A kutatási célhoz kötődő korábbi, országosan reprezentatív felvételünk adatai világossá tették, hogy a politikai-közéleti igények és participáció domináns meghatározó életfeltételi mutatói a műveltség, iskolázottság és az anyagi, vagyoni jólét biztonságot adó szintje. Ennek tudatában feltételeztük, hogy azokban a falvakban lesz erősebb a közélet, ahol a lakosság többsége anyagi biztonságban él, és az országos átlagnak megfelelő, esetleg annál magasabb iskolázottsággal, műveltséggel rendelkezik.” (Utasi, 2012, p. 4) Ezek alapján bátran kijelenthető, ha a vizsgálat során kiderül, hogy a kisiskoláknak komoly szerepe van a település műveltségi szintjének növelésében, akkor ez maga után vonja a jobb közösségi életet a községben.

A kérdőív lényeges adatai

A vizsgálatomban megfogalmazott kérdésekre a választ, a kutatási módszerek közül, a kérdőív segítségével és feldolgozásával szerettem volna megkapni. A kérdőív segítségével nem tervezem mélyreható összefüggések feltárását (erre nem is alkalmas), hanem csak a településen élők véleményére voltam kíváncsi. Vajon mit gondol az átlag lakos, van-e összefüggés a helyi oktatási intézmény eredményessége és a település műveltségi szintje, az iskolázottság és a közösségi élet minősége között? Két kérdőívet készítettem, egyet a lakosoknak és ugyanazt demográfiai adatok nélkül a polgármestereknek.

Kérdőív elemei:

- demográfiai kérdések (1-6. kérdés);
- település műveltségi szintjére vonatkozó kérdések (7-18. kérdés);
- helyi iskola és a település közösségi életének kapcsolatát vizsgáló kérdések (19-26. kérdés).

Kitöltők:

- 811 fő, normál eloszlás (a legtöbb 36-55 év között);
- középfokú (515 fő), felsőfokú (227fő) végzettség, nő (560 fő);
- átlagos kitöltési idő: 10:12.

A kérdőív néhány kérdésére adott válasz ismertetése

A kérdőívemben (amint az előzőekben látszik) a műveltségre és a közösségi életre vonatkozó kérdéseket külön blokknak gondoltam, ezért ezekről külön fejezetben írok, annak ellenére, hogy a vizsgálatban kiderült, hogy ezek igen is szoros kapcsolatot mutatnak a lakosok szerint.

Műveltséggel kapcsolatos kérdések eredményének

A demográfiai adatok után első kérdésként a műveltségre kérdeztem rá. Kíváncsi voltam, hogy a válaszadók ismerik-e a műveltség fogalmát, tisztában vannak-e azzal, hogy ez a szó mit fed le. Vagy, ha nem ismerik, akkor bíztam benne, hogy itt elgondolkoznak egy kicsit azon, hogy mi is lehet a szó jelentése. Reméltem, hogy a többség azért megtalálja a jó megoldást. Sajnos nem így lett, az eredmény nem lett túl biztató a későbbiekre nézve. A válaszadók 49,13%-a a harmadik választ jelölte meg, és csak 42,96% jelölte meg a másodikat, ami a jó válasznak tekinthető. Tehát a kitöltők majdnem fele nem volt tisztában a fogalom jelentésével. A polgármesterek által kitöltött kérdőívben is 50-50%-ot kapott a második és harmadik válasz. Ők sem tudták elvonatkoztatni a személyiségi jegyeket, viselkedést a műveltségtől. Igen meglepő az a tény, hogy a műveltséget a tiszteletadás, az illem és a normák

betartásával hozták a legtöbben összefüggésben. Már gyerekkoromban is megfigyeltem, hogy a nagyszüleim korabeli emberek mindig megjegyezték azt, ha valaki köszönt és szépen viselkedett. Azt mondták rá, hogy „milyen okos” egy gyerek. Pedig aztán az is megeshetett, hogy az illető bukdácsolt az iskolában.

3. ábra: A műveltség fogalmára adott válasz

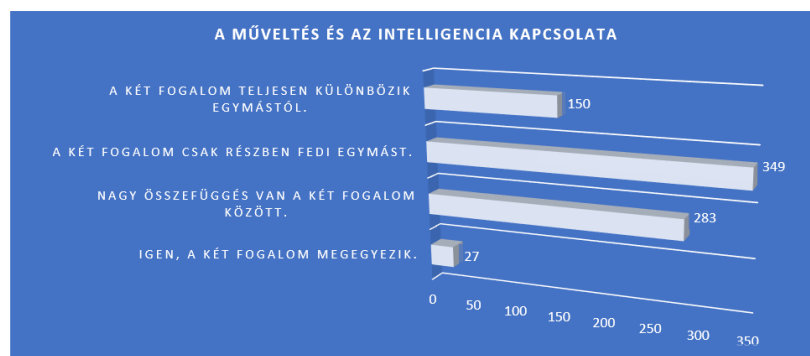

Forrás: saját szerkesztés

Itt arra gondoltam, hogy talán nincs is értelme folytatni a kérdőív feldolgozását, ha a legfontosabb kérdésre sem ismerik a kitöltők a választ, de azért nem adtam fel.

A következő kérdést azért tettem fel, hogy még mindig arra ösztönözsem a válaszolót, hogy gondolkozzon azon, vajon mi is az a műveltség. Az előző kérdésnél az első válasz az intelligencia egy általam használt rövid fogalma volt. Ezt a kitöltők csak kis hányada választotta (szerintem nem tudták mire vonatkozik az első válasz). Ezért úgy éreztem, hogy talán szükséges az intelligencia és a műveltség összefüggésére is rákérdezni. Az eredményből jól látszik, hogy bár a műveltség fogalmával nincs mindenki tisztában, de azért az tudta, hogy a két fogalom nem teljesen azonos.

4. ábra: A műveltség és az intelligencia fogalmának azonossága

Forrás: saját szerkesztés

A válaszok 61,68%-a (az első két válasz lehetőség) utal arra, hogy nem teljesen ugyanaz a két fogalom, de csak 18,54%-a mondta azt, hogy teljesen különböző, ami az igazság, véleményem szerint. A polgármesterek esetében rosszabb volt az arány, mert ők nagyon összefüggőnek (40%) vagy részben összefüggőnek tartották (60%), és senki sem gondolta úgy, hogy nincs köztük összefüggés.

Lehet, hogy ezzel a kérdéssel egy kicsit túl lőttem, de úgy éreztem, hogy az intelligencia szó talán ismertebb, mint a műveltség, hiszen az intelligencia tesztről szinte mindenki hallott. Éppen ezért az átlag embernél ez a szó "nagyon okos" vagy "okos" kifejezéssel párosul. Hétköznapi értelemben a művelt szót szintén ezekkel párosítják. Mégis a műveltség mögött meghúzódik mélyen az, hogy sokat olvas, és nagyon tájékozódott.

Az egyik következő kérdésnél már a műveltség és az iskolázottság kapcsolatát vizsgáltam azért, hogy megtudjam a válaszadóktól, hogy a helyi oktatási intézménynek milyen szerepet tulajdonítanak a műveltségi szint kialakulásában. Először is arra voltam kíváncsi, hogy van-e összefüggés az iskolázottság és a műveltség között?

5. ábra: Iskolázottság és a műveltség kapcsolata

Forrás: saját szerkesztés

Jól látszik a diagrammon, hogy a válaszadók 49%-a gondolta úgy, hogy lehet valaki művelt iskolázottság nélkül is. Ez a szám a polgármestereknél 30%, és 70%-ot adtak arra, hogy a magasabb iskolai végzettségűeknek magasabb a műveltségi szintje. Valószínű, hogy ennél a kérdésnél az iskolázottságon a közép- és felsőfokú tanulmányok meglétét értették a kitöltők. Ha így van, akkor természetesen a többségnek igaza van, hiszen olvasással megszerzett ismerethalmaz növeléséhez nem kell ilyenfajta iskolázottság. Amennyiben iskolázottság körébe az alapfokú képzést is belevesszük, akkor már más a helyzet, hiszen az ismeretkör bővítése túlnyomórészt még mindig olvasással történik. A XXI. században nem csak ez az egyetlen beszerzési mód, hiszen az online felületeken rengeteg ismeretterjesztő videó is megtekinthető (szinte bármiről). Már csak az a kérdés, hogy ez mennyire megbízható ismeretet ad, és egyáltalán feltételezhetjük-e, hogy az írott anyagok megbízhatóbbak-e ennél?

Az eredményből az is látható, hogy a lakosok igen kis hányada (csak 8%-a) gondolta úgy, hogy a műveltség és az iskolázottság szoros kapcsolatban van egymással. Ezt én jónak értékeltem, mert itt látszik talán először, hogy volt fogalma a kitöltő sokaságnak, hogy mi a műveltség. Bár meg kell jegyeznem, hogy ha annak a kérdésnek az eredményére visszagondolok, ahol a kérdés az volt, hogy mi a műveltség fogalma, és a többség a *tiszteletadás, az illem és a normák betartása* választ adta, akkor még sem lehetek nyugodt, mert az ott legtöbb jelölést kapott válasznak sincs semmi köze az iskolázottsághoz.

A bizonytalanságomat növelte a következő kérdés eredménye, ahol arra kérdeztem rá, hogy a település műveltségi szintjét mi határozza meg. Válaszként alakosság iskolázottságát, műveltségi szintjét vagy a kettő összegét adtam meg. Itt már a kérdés megszerkesztésekor gondoltam, hogy a kettő együttesét választják a legtöbben, mert ha lövése sincs, hogy melyik, akkor a legjobb választás, hogy mindkettő.

6. ábra: A település műveltségi szintjének meghatározása

Forrás: saját szerkesztés

Nagyon érdekes volt az, hogy ennél a kérdésnél a válaszadók 60%-a azt jelölte, hogy a település műveltségi szintjét a lakosok iskolai végzettsége és a műveltségi szintje együttesen adja

(polgármesterek 70%-a ugyanezt jelölte), mikor az előző kérdésnél meg a többség azt jelölte be, hogy lehet valaki művelt iskolai végzettség nélkül is. Szóval úgy éreztem nem igazán következetes a válaszadók többsége. A műveltség, mint ahogy azt a szakirodalmi bevezetőben leírtam, egyfajta lexikális tudás, amit olvasással és tanulással szerzünk meg. Éppen ezért, a műveltség szükségszerűen összefüggésben kell, hogy legyen az iskolázottsággal, mert aki tovább ül az iskola padjában, igazolhatóan többet kell, hogy tanuljon, és ebből több információ kell, hogy tartósan rögzüljön. A műveltség bővítéséhez szükséges alapképességeket is az iskola padjában szerezzük be.

A következő kérdés eredményéből jól látszik, hogy ezzel a ténnyel a válaszadók is tisztában vannak. A kérdése adott válaszból kiderül, hogy a kitöltők úgy gondolják, hogy a település műveltségi szintjének kialakulásában *nagymértékben* vagy *teljes mértékben* szerepet játszik a helyi általános iskola. Ez a két válasz jelent meg a polgármesterek által kitöltött kérdőívben is, 70-30% arányban.

7. ábra: A helyi iskola szerepe a település műveltségi szintjében

Forrás: saját szerkesztés

Vizsgálatomnál első hipotézisem az volt, hogy a helyi kisiskolák nem játszanak meghatározó szerepet a települések műveltségi szint emelkedésében. Éppen ezért örültem ennek az eredménynek, mert a válaszadók 75%-a, azaz a háromnegyede, ezt nem így látta, és mivel én egy helyi iskolában tanítok, ez rám és a kollégáimra nézve hízelgő eredmény. Bár az, hogy egy kérdőívre kb. 800 válaszból 600 fő ezt jelölte meg, még nem megalapozott, tudományos bizonyítást jelent a szoros összefüggésre. Az eredmény azt mutatja, hogy a hipotézisem cáfolásra került, melyet el is fogadok.

Megfogalmazódott bennem az, hogy a lakosok a műveltségi szintjének növelését milyen területen várta el a pedagógustól, mit gondoltak, hol volt ennek helye. Csak iskolai keretek között, vagy esetleg azon kívül, szabadidős tevékenységekben? Igaz, a kérdés az iskolákra szólt, és nem a pedagógusra, de feltételeztem, hogy ennek ellenére mindenki tisztában volt azzal, hogy az iskolai élet mozgatórugói az ott dolgozók. Bár a szabadidős tevékenységekben (ünnepek, rendezvények stb.) a diákok részvétele is nagyon fontos.

8. ábra: Pedagógus műveltségi szint növelésének területei

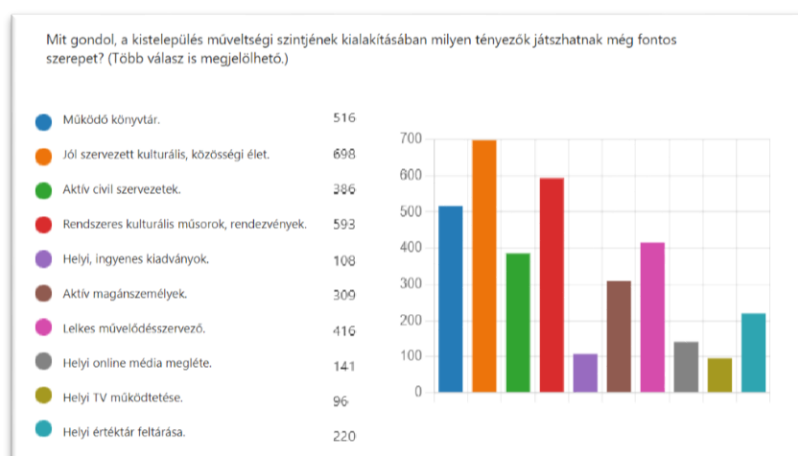

Forrás: saját szerkesztés

A válaszolók többsége úgy gondolta, hogy mindkét területen tud tenni a tanár a műveltségi szint növelésében (a polgármestereknél ez 100%-ot kapott). Ez talán burkoltan azt is jelenthette, hogy el is várják ezen tevékenységeket a pedagógustól. Ha a kutatási témám címét megvizsgáljuk, és figyelembe vesszük a KSH 2011-es népességszámlálási adatait, akkor tanórán kívüli tevékenység, mint lehetőség áll fenn a pedagógusok számára, hogy a műveltségi szintre hatással legyenek. A kérdés az, hogy van-e rá idejük, és ezen tevékenységek milyen népszerűségnek örvendenek a településeken. Ez a közösségi életre vonatkozó kérdésekre adott válaszokból derült ki.

A következő kérdés a legfontosabb volt abból a szempontból, hogy a kisiskoláknak milyen lehetőségük van a műveltségi szint növelésére egy településen. Melyek azok a területek, ahol a kitöltők a műveltségük gyarapodását várják. Próbáltam összeszedni 10 olyan területet, ahol lehetőségünk nyílik a lexikális tudásunk bővítésére egy településen. Nagyon vártam ennek a kérdésnek az eredményét. Úgy lett, hogy a közösségi életre vonatkozó válaszok kerültek az első két helyre legnagyobb meglepetésemre. A 811 kitöltőből majdnem 700-an a *jól szervezett kulturális, közösségi életet* tartották a legfontosabb műveltségi szintet növelő tényezőnek. Ezt jó megjegyezni, mert a közösségi élettel kapcsolatos kérdéseknél meg tudtuk vizsgálni a rendezvényekre járás hajlandóságát. A polgármesterek esetében 10-ből 10-en jelölték meg ezt (tehát náluk is ez volt a legfontosabb). Lehet, hogy az eredményre hatással volt az elmúlt évek eseményei, melyek a társasági, közösségi életet korlátozták. A pandémia ideje alatt ilyen tevékenységeket csak korlátozott mértékben lehetett szervezni. Én magam is közösségi ember vagyok, és nagyon szeretek társaságban lenni, de úgy érzem, hogy a műveltségem szintjét az ilyen események nagymértékben nem változtatják. Biztos, hogy hatással voltak rá, de ennek mértéke nem számottevő. A második helyen ezzel szorosan összefüggően a *rendszeres kulturális műsorok, rendezvények* szerepelt, ami szintén a társasági együttléttel van kapcsolatban. A kollégáknál ez a válaszlehetőség 9 jelölést kapott úgy, mint a *működő könyvtár* válasz.

9. ábra: A műveltségi szint kialakulásában szerepet játszó tényezők

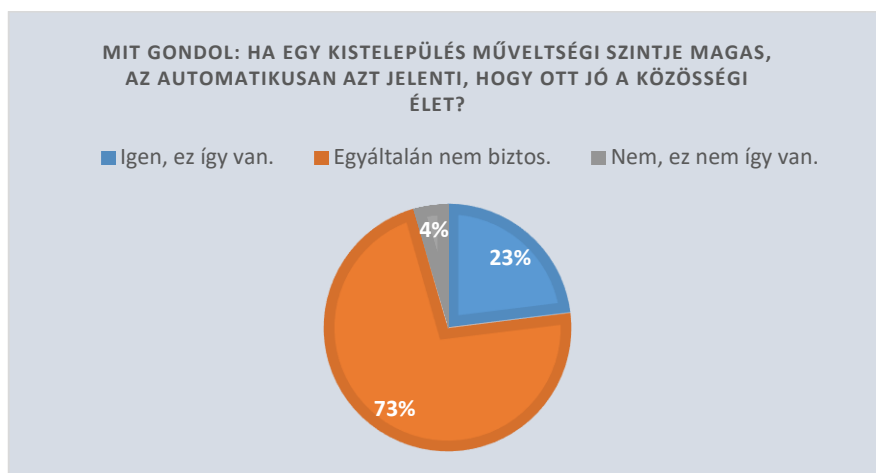
Forrás: saját szerkesztés

Az eredményben számomra nem csak az volt meglepő, hogy melyek kapták a legtöbb szavazatot, hanem az is, hogy mik kapták a legkevesebbet. Az utolsó háromban szerepel két olyan, ami szerintem a XXI. századi ember számára kézenfekvő lett volna, mint műveltségi szintet növelő tényező. Az egyik a *helyi TV működtetése*. Az emberek napjainkban átlagosan több, mint 5 órát ülnek a tv előtt. (<https://magyarnemzet.hu>, 2022) Főként filmeket néznek és hírműsorokat. Talán a TV a kikapcsolódás egyik eszköze, és nem kifejezetten a lexikális tudásuk bővítésére használják legtöbbször. A másik ilyen tényező a *helyi online média megléte* volt. Az interneten is rengeteg időt töltünk. Egyes mérések szerint a fiatalok több, mint 3 órát töltenek az interneten naponta (főként a közösségi médiában). (<https://www.vg.hu>, 2017)

Az eredmény még abban segített nekem, hogy ha egy helyi iskola a település műveltségi szintjének növelésében szeretne részt venni, akkor itt megtudtuk, hogy mely csatornák azok, ahol ez megtehető. Például, ha egy községben nincs közösségi élet, akkor egy-két kolléga felvállalhatná ennek szervezését. Ha nincs könyvtár, vagy nem jól működik, akkor ennek irányítását az iskola magára vállalhatná. Úgy gondolom ötlet lenne bőven ezen a 10 területen kívül, a kérdés csak az, hogy *mikor*? A csökkenő létszám mellett a kollégák egyéb, oktatáson kívüli, feladatai is szaporodtak. Az esti órákra marad a készülés másnapra, dolgozat összeállítás és javítás. Saját ismeretségi körömben azt látom, hogy a kollégák maximum 10%-át lehetne erre ösztönözni, és érez magában ilyen motivációt.

A kérdéssor összeállításakor még nem tudtam, hogy az előző kérdés válaszai közül melyik kapja a legtöbb jelölést, de most a kiértékelésnél kifejezetten örülök, hogy a soron következő kérdés a műveltségi szint és a közösségi élet minősége közötti összefüggésre kérdezett rá.

10. ábra: Műveltségi szint és a közösségi élet közötti kapcsolat

Forrás: saját szerkesztés

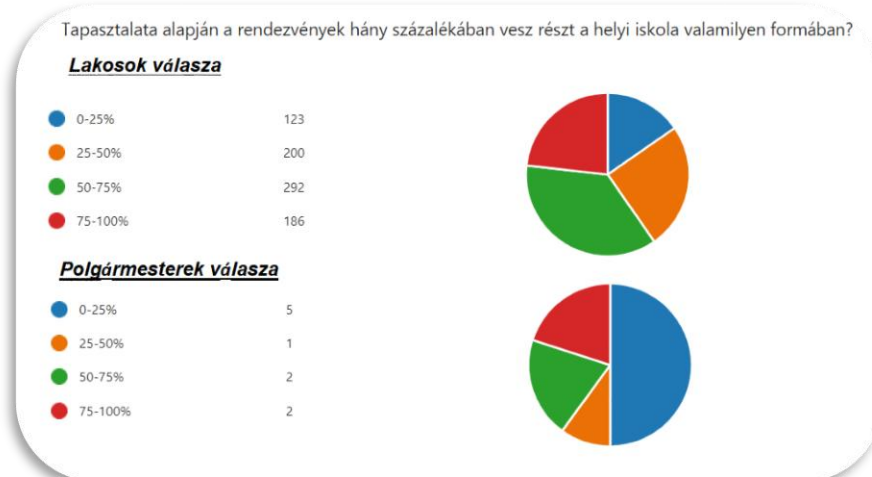
Az előző kérdés eredményeként azt kaptuk, hogy a legfontosabb tényező a települési műveltségi szint növelésében a jól működő közösségi élet. Ennél a kérdésnél pedig az eredmény arra utalt, hogy egyáltalán nem biztos, ha egy településnek magas a műveltségi szintje, akkor ott jó a közösségi élet. Erre a kérdésre a polgármesterek 90%-a is ezt válaszolta. Ezek szerint ez azt jelenti, ha megpróbáljuk a következtetéseket sorba fejteni, akkor ahhoz, hogy a település műveltségi szintjét növeljük több közösségi rendezvényre van szükség. Amikor a műveltségi szint elér egy értéket, akkor már megeshet, hogy a közösségi élet minősége romlik. Ennek hatása pedig az lesz, hogy a műveltségi szint csökken. Ha ezt szinten szeretnénk tartani vagy a növelésében gondolkodunk, akkor megint a közösségi élet fellendítésén kell dolgoznunk. És ez így megy körbe-körbe, és válik egy állandó szabályozandó folyamattá. Ez némileg ellentmondásban van Utasi (2012) által feltételezettekkel.

Közösségi élettel kapcsolatos kérdések eredménye

A megkérdezettek 52%-a rendszeresen vagy általában részt vesz a településen megrendezésre kerülő rendezvényeken. A polgármesterek közül mindenki azt válaszolta, hogy minden rendezvényen részt vesz. Éppen ezért meglepő a következő kérdésre adott válaszok közötti különbség.

Ennek a kérdésnek fő célja az volt, hogy megtudjam, mennyire aktív a környező települések iskolái, pedagógusai. Nálunk gyakorlatilag elképzelhetetlen rendezvény az iskola közreműködése nélkül. Kíváncsi voltam rá, hogy ez mennyire általános. Itt úgy gondoltam, hogy a kollégáim válaszainak eredményét együtt mutatom a lakosok válaszainak eredményével. Érdekes képet mutatott a két kördiagram egymás alatt.

11. ábra: Az iskola részvételének százalékos kimutatása a községi rendezvényeken

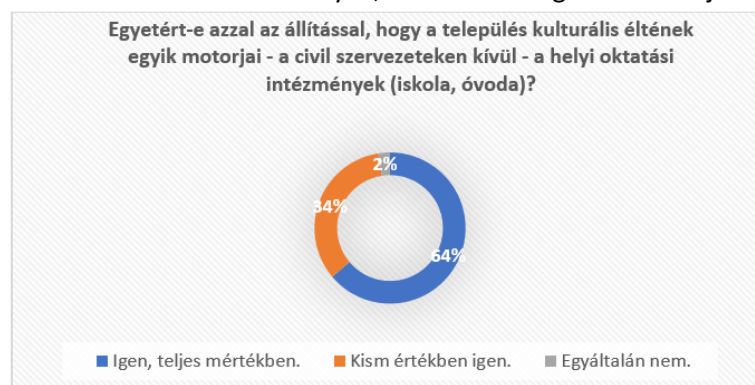

Forrás: saját szerkesztés

Míg a lakosok 15,35%-a érezte úgy, hogy a települési rendezvényekben a helyi iskola nem igazán aktív (igaz, ők csak *néha* vagy *általában* vesznek részt a rendezvényeken), addig a polgármesterek válaszána ez 50%-os (ők viszont minden rendezvényen részt vesznek). A polgármesterek által kitöltött kérdőív eredménye 2 héttel előbb megvolt, mint a lakosoké. A kitöltési idő lejártá után találkoztam a kollégáimmal és kérdeztem tőlük, hogy ez tényleg így van-e? Legnagyobb megdöbbenésemre elkezdtek panaszkodni, és megerősítettek abban, hogy ez az eredmény így jó. Azt hittem, hogy a mi településünk példája általános. Nem tudom, hogy a többi település képviselő testülete milyen szerkezetű, de nálunk két aktív, egy nyugdíjas és egy tanári pályát megjárt tag is van. Lehet, hogy innen ered a jó kapcsolat.

A következő kérdésekben az iskola hatásaira kérdeztem rá a közösségi életben, és a település megmaradásában. Úgy gondolom (személyes tapasztalatom), hogy a település közösségi, kulturális életének két fő motorja van. Az egyik a civil szervezetek, a másik pedig az oktatási intézmények. A szomszédos településeken is (ahova járok rendezvényekre) közösségi rendezvényeken, szinte mindig találkoztam óvodás műsorral vagy iskolás előadókkal. Legyen szó egy nagyobb rendezvényről (falunap) vagy csak egy egyszerű átadóról, mindig a helyi erőkhöz nyúlt a település. Ennek több oka is van. Az egyik, hogy közönségcsalogató. Mindenki kíváncsi gyermeke, unokája szereplésére. A másik ok, hogy helyben van, és gyorsan aktivizálható (akár pár nap alatt).

12. ábra: Az oktatási intézmények, mint a közösségi élet motorjai

Forrás: saját szerkesztés

A kitöltők majdnem kétharmada gondolta azt, hogy az oktatási intézmények is a közösségi élet mozgatói a településeken. A polgármestereknél erre 70%-a szavazott. Engem az is érdekel, hogy ki az a 2%, aki ezzel egyáltalán nem ért egyet (érdekes, hogy a polgármestereknél is volt egy fő, aki ezt jelölte meg)? Talán ők lehetnek azok, akik nem járnak rendezvényekre.

Kíváncsi voltam arra is, hogy Dél-Fejér térség lakói mennyire szívesen veszik azt, ha egy rendezvényen (ünnepi műsoron) gyermekek vesznek részt. Hiszen, ha ezt nem érzik egyáltalán fontosnak, vagy kifejezetten ellenzik, akkor a helyi iskolának a település műveltségi szintjének növelésében, csakis kizárólag a pedagógusok személyes részvételével van lehetősége változtatni a diákok, óvodások bevonása nélkül. Be kell, hogy valljam, én is mindig szorongani szoktam, mikor a gyerekek műsorára kerül a sor a rendezvényen, mert izgulok értük, hogy még véletlenül se bakizzanak. Néhány gyereknél a tévesztés esetleg egy életre szóló negatív élmény maradhat, egy olyan rendezvényen való részvétel miatt, amit úgy erőltettek rá, és talán még nem is ért (tipikusan ilyenek a nemzeti ünnepek). Általános iskolás koromban és sem vettem szívesen részt műsorokban, mert mindig attól féltem, hogy elfelejtem a szöveget. Mindezek miatt tényleg érdekelt a környező településeken élők véleménye ezen a területen.

11. ábra: Mennyire szeretik a lakosok, ha a rendezvényeken gyerekek szerepelnek?

Forrás: saját szerkesztés

Az eredményből egyértelműen kitűnik, hogy a válaszadók túlnyomó többsége kedvelte ha a műsorokat, a rendezvényeket gyerekek részvételével valósították meg. Egyébként 4 fő volt, aki a *nem szeretem* kezdetű választ jelölte meg. A polgármester kollégáim 100%-a az igen választ adta. Ezek szerint van létjogosultsága a helyi iskola (és óvoda is) szerepének a rendezvényeken, és ezáltal a település műveltségi szintjére is hatással tud lenni.

Összefüggések keresése a kérdésekre adott válaszok között

Vizsgálatom során végeztem a kérdésekre adott válaszok némelyike között összefüggés-vizsgálatot, mely a lakosok által kitöltött űrlap kérdéseinek eredménye között, illetve a polgármesterek és a lakosok ugyanazon kérdésre adott válaszai közötti kapcsolat kimutathatóságát célozta meg.

Korreláció vizsgálata a demográfiai adatok és a műveltségi szint között

Elsőként arra voltam kíváncsi, hogy az egyének műveltségi szintje a korosztállyal együtt mozog-e, és ha igen milyen irányba. Továbbra is annál maradtam, hogy a műveltségi szint lexikális tudás, aminek egy részét iskolai tanulmányaink alapján szedünk össze, így minél idősebb valaki, annál műveltebb kellett, hogy legyen. Ha ez így van, akkor a műveltségi szintre és a korosztályra erős együtt mozgás a jellemző, tehát plusz egyhez közeli érték volt várható. Él a köztudatban egy mondás is, miszerint: „*Minél többet tanulok, annál kevesebbet tudok.*” Ez annak köszönhető, hogy aki folyamatosan bővíti lexikális tudását, az tudja, hogy egyre több ismeretanyag van a világon, amit nem tud. Ebből pedig az következne, hogy azok tartják magukat a legműveltebbeknek, akik minél kevesebbet tudnak (alacsonyabb iskolázottságúak). Ha ez így van, akkor minél idősebb az ember, annál biztosabb benne, hogy a műveltségi szintje alacsony, hiszen tudja, hogy mennyi mindent nem tud. Ilyenkor a korrelációs együtthatónak a mínusz egyhez közeli szám volt várható.

1. táblázat: A korosztály és a műveltségi szint kapcsolata

Létszám alapján a rangsor (1)	Létszám alapján a rangsor (2)	Kor alapján a rangsor	Korosztály	Fő	Műveltségi szint átlaga	Átlag alapján a rangsor (növekvő)	Átlag alapján a rangsor (csökkenő)
4	4	1	18 év alatti	12	7,583333333	5	1
2	3	2	18-35 év között	199	7,035175879	2	4
1	1	3	36-55 év között	391	6,992287918	1	5
3	2	4	56-75 év között	199	7,16751269	4	2
5	5	5	75 év vagy felette	10	7,111111111	3	3
Korreláció a korosztály és a műveltségi szint között (kor alapján):						-0,2	0,2
Korreláció a korosztály és a műveltségi szint között (létszám alapján, 1-es):						0,5	-0,5
Korreláció a korosztály és a műveltségi szint között (létszám alapján, 2-es):						0,7	-0,7

Forrás: saját szerkesztés

Eredményként, amikor a korosztályokat úgy rangsoroltam, hogy a fiatalabbtól haladtam az idősebb felé, -0,2-t kaptam. Tehát a két adatsor közötti összefüggés gyenge, szinte elhanyagolható. Amikor a rangsort úgy állítottam, hogy a kérdőív kitöltésében az adott korosztályból a legtöbbből a kevesebb irányába rangsoroltam (gyakoriság alapján), akkor a korrelációs együttható 0,5 vagy 0,7 lett. A két szám azért lett, mert volt két korosztály, aminek ugyanaz a gyakorisága, és megnéztem azt, ha különböző képpen rangsorolom őket, hogyan változik a korreláció. Ilyenkor pedig közepes volt a korreláció, tehát jelentős a kapcsolat. Arra kell figyelni, hogy ebben az esetben nem korosztály és a műveltségi szint közötti kapcsolatot néztem, hanem a korosztályok gyakorisága és a műveltségi szintjeik közötti kapcsolatot. Ennél a táblánál még megmutattam azt is, hogy mi van akkor, ha az egyik adatsor rangsorát felcseréljük (növekvő helyett csökkenőre váltunk). Ilyenkor a korrelációs együttható ellenkező előjelre vált (a képlete alapján nem is vártam mást).

Ezt követően az iskolázottság és a műveltségi szint közötti összefüggést vizsgáltam meg. Ha úgy van, mint ahogy az előző elemzésnél a mondás alapján leírtakat vesszük figyelembe, akkor a legkevésbé iskolázottak tartják magukat a legműveltebbeknek, és egy negatív szám volt várható eredményül.

2. táblázat: Az iskolai végzettség és a műveltségi szint kapcsolata

Rangsor gyakoriság alapján (2)	Rangsor növekvő sorrendben (1)	Iskolai végzettség	Gyakoriság	Műveltségi szint átlaga	Rangsor csökkenő sorrendben
4	1	8 általánosanál kevesebb	7	7,714285714	1
3	2	8 általános	63	6,790322581	4
1	3	középfokú (szakmunkás, érettségi)	514	6,954901961	3
2	4	felsőfokú (főiskolai, BSc, egyetemi, MSc)	227	7,334801762	2
Korreláció az iskolai végzettség és a műveltségi szint között (1-es rangsor alapján):					0,2
Korreláció az iskolai végzettség és a műveltségi szint között (2-es rangsor alapján):					-0,4

Forrás: saját szerkesztés

A táblázatból látszott, hogy a mondás beigazolódott, bár az is kell hozzá, hogy a 8 általánosanál kevesebb osztállyal rendelkezők gyakorisága a legkisebb volt.

Korreláció vizsgálata a demográfiai adatok és a helyi iskola - műveltségi szint kapcsolata között

Ennél a fejezetnél két demográfiai adat (iskolai végzettség és a településen eltöltött idő) kapcsolatát vizsgáltam azzal, hogy mekkora a községben működő iskola és a települési műveltségi szint közötti összefüggés.

3. táblázat: Az iskolai végzettség és a helyi iskola – műveltségi szint kapcsolat a közötti összefüggés

Rangsor növekvő sorrendben	Rangsora kitöltés száma alapján	Iskolai végzettség	Gyakoriság	Helyi iskola és a település műveltségi szint kapcsolat (átlag)	Rangsora
1	4	8 általánosnál kevesebb	7	7,714285714	1
2	3	8 általános	63	6,245901639	3
3	1	középfokú (szakmunkás, érettségi)	514	6,411067194	2
4	2	felsőfokú (főiskolai, BSc, egyetemi, MSc)	227	6,133333333	4
Korreláció az iskolai végzettség és a helyi iskola - települési műveltségi szint között (növekvő rangsor mellett):					0,8
Korreláció az iskolai végzettség és a helyi iskola - települési műveltségi szint között (kitöltés száma rangsor mellett):					-0,4

Forrás: saját szerkesztés

A táblázatból jól látható volt, hogy ha az iskolai végzettséget növekvő sorrendben rangsoroltam, akkor erős összefüggést mutatott a korrelációs együttható. Bár az összefüggés iránya valóságban nem pozitív volt, hiszen minél magasabb az iskolai végzettség, a település műveltségi szintje és az iskola szerepét annál kisebb számmal értékelték. Ez azért nem volt negatív, mert a legnagyobb végzettségre adtam a legnagyobb számot, ha megcseréltem volna, akkor már -0,8-at kaptam volna. Az is érdekes, hogy az adott végzettség kitöltésének gyakoriságával vizsgáltam az összefüggést, azaz minél többen töltötték ki, annál kisebb volt ez az átlag, éppen ezért -0,4 volt a korrelációs együttható értéke.

Nem demográfiai kérdések közötti összefüggések vizsgálata

Itt olyan kérdések közötti vizsgálatokat végeztem, melyek között nincsenek demográfiai adatok. A kérdések közötti összefüggéseket keresztábra elemzés módszerével végeztem el (Khi-négyzet mutató segítségével). Igyekeztem olyan kérdések által létrehozott csoportok közötti összefüggést vizsgálni, melyek a tanulmány szempontjából fontosak voltak.

Elsőként annak a két kérdésnek az egymástól való függőségét vizsgáltam meg, melyek logikailag egymásra épülnek. Ez a következő két kérdés volt: *Véleménye szerint az emberek műveltségi szintje összefüggésben van az iskolázottságukkal?* és *Véleménye szerint a helyi általános iskolának van-e szerepe a település műveltségi szintjének kialakításában?*

4. táblázat: Az iskola szerepe a műveltségi szint kialakításában és az iskolázottság és a műveltség közötti kapcsolat

Tényleges tábla

		Véleménye szerint a helyi általános iskolának van-e szerepe a település műveltségi szintjének kialakításában?				
		Nincs, mert az itt tanuló gyerekek túlnyomó része nem fog a településen lakni.	Kismértékben van ráhatása.	A település műveltségi szintje nagy mértékben függ a települési iskola teljesítményétől.	A helyi iskola eredményessége, munkája teljes mértékben befolyásolja a település műveltségi szintjét	
Véleménye szerint az emberek műveltségi szintje összefüggésben van az iskolázottságukkal?	Nincs, mert lehet valaki művelt iskolázottság nélkül is.	24	96	155	125	400
	Általában a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők műveltebbek.	6	65	164	108	343
	A műveltség szintje teljes mértékben függ az iskolázottságtól.	3	8	16	36	63
		33	169	335	269	806

Sznifkancia: 1,48328E-05

Elvi tábla

16,37717122	83,87096774	166,2531017	133,4987593
14,04342432	71,91935484	142,5620347	114,4751861
2,579404467	13,20967742	26,18486352	21,02605459

Forrás: saját szerkesztés

A szignifikancia nagyon kicsi lett, ebből arra lehet következtetni, hogy nagyon kicsi a valószínűsége, hogy a két táblázat függ egymástól, amiből következik, hogy a tényleges tábla két változója (itt a két kérdés) között van összefüggés, és szignifikáns a kapcsolat.

Ezt követően arra a kérdésre kerestem a választ, hogy a kitöltők a „rendezvényeken részt szoktak-e venni”, valamint „mennyire szeretnek ilyen rendezvényekre járni” kérdések között van-e valamilyen kapcsolat (20-as és 25-ös kérdések).

5. táblázat: A 20-as és 25-ös kérdés közötti kapcsolat

Tényleges tábla

		Kérem adja meg, egy 1-10-es skálán, hogy mennyire szeret a helyi kulturális rendezvényeken részt venni?										
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Ön részt szokott-e venni a településen megrendezett nemzeti, települési rendezvényeken?	Egyáltalán nem.	8	3	7	5	6	3	3	0	3	1	39
	Néha részt veszek.	2	10	14	22	56	72	63	70	18	19	346
	Általában elmegyek.	1	0	1	4	24	26	57	115	64	76	368
	Minden rendezvényen részt veszek.	0	0	0	0	0	2	5	5	8	30	50
		11	13	22	31	86	103	128	190	93	126	803

Sznifkancia: 2,5414E-67

Elvi tábla

0,53	0,63	1,07	1,51	4,18	5	6,22	9,23	4,52	6,12
4,74	5,6	9,48	13,4	37,1	44,4	55,2	81,9	40,1	54,3
5,04	5,96	10,1	14,2	39,4	47,2	58,7	87,1	42,6	57,7
0,68	0,81	1,37	1,93	5,35	6,41	7,97	11,8	5,79	7,85

Forrás: saját szerkesztés

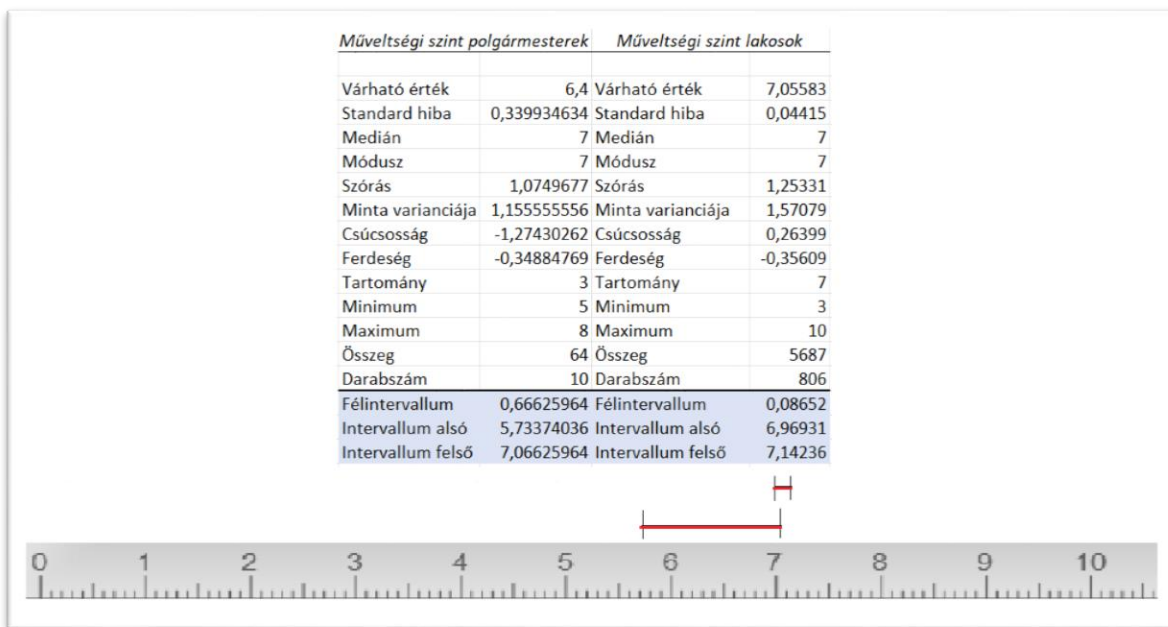
A végeredményből egyértelműen látszik, hogy a két kérdésre adott válaszok között szoros a kapcsolat. Talán itt lett a legkisebb a Khi-együttható értéke.

A keresztábra módszer elvégzését azért tartottam fontosnak, mert így tudtam igazolni, hogy az egyedi kérdés kiértékelésénél tett megállapításaim helyesek, és bizonyítható, hogy a kitöltők következetesen jártak el a kitöltéskor, és nem csak egy véletlenszerű kattintgatásról volt szó.

Konfidenciaintervallum vizsgálat a saját műveltségi szint esetén

Sajnos a kérdéseim nagy része nem számszerű (hármát leszámítva), és ezért azok összehasonlítását nem tervezem. Egyetlen olyan érdekes kérdés volt számomra, ami számot adott és nem igazán lehetett eldönteni, hogy a két különböző űrlap esetén azonosak vagy nagyon eltérőek az eredmények. Ez pedig az, hogy a saját műveltségi szint 1-10-es skálán való megadása a lakosoknál nagyobb értéket hozott (7,05), mint a polgármestereknél (6,4), és az eltérést nagyon gondoltam. Pedig általában a polgármesterek a településük műveltebb rétegéből szoktak kikerülni. Nézzük meg, hogy tényleg olyan nagy-e két érték közötti távolság, és van-e közöttük szignifikáns különbség?

14. ábra: A lakosság és a polgármesterek műveltségi szintjének konfidenciaintervallum összehasonlítása

Forrás: saját szerkesztés

Az eredményből látszik, hogy a polgármesterek kis mintája miatt az ő kérdőívük megbízhatósági intervalluma ebben a kérdésben viszonylag nagy, és ennek köszönhetően a két intervallumnak van átfedése, tehát a különbség nem szignifikáns.

Összegzés

Amikor témát választottam a dolgozatomhoz, akkor a műveltségi szint és a helyi iskola szerepe alkotta az eredeti címet, és én egészítettem ki a közösségi élettel. Ekkor még egyáltalán nem sejtettem, hogy a kérdőívet kitöltők (lakosok és polgármesterek egyaránt) a műveltségi szint növelésének legfontosabb tényezőjeként a közösségi életet és a kulturális rendezvényeket fogják megjelölni. Szerencsém volt, hogy ez az összefüggés kiderült, és nagyon örülök neki, még annak ellenére is, hogy egyáltalán nem vagyok biztos benne, hogy ez tényleg így lenne. A tanulmányomból kiderül, hogy a településeken működő kisiskoláknak igen nagy szerepe van a település műveltségi szintjének kialakulásában. További vizsgálatot érdemel az, hogy a kapott eredményeket (közösségi élettel, és a rendszeres kulturális programok) tovább pontosítsam, a települések összetételét (annak kiderítése, hogy hány százalék járt a helyi iskolába) is megvizsgáljam.

Szeretnék ezzel a témával mélyebben foglalkozni és egy újabb kérdőív elkészítését tervezem, ahol az első úrlapból kimaradt kérdéseket tenném fel, és annak eredményével kapcsolatos újabb felvetésekre kérdeznék rá. Tervezem a települések iskoláit (igazgató és legalább két kollégát) megkeresni egy interjúval, valamint a település közösségi életét szervező személyeket, polgármestereket is felkeresném. Azon is elgondolkoztam, hogy érdemes lenne egy általános műveltségi szintfelmérő tesztet is közreadni. A vizsgálat óta frissült felmérések és az azóta megjelent, a témához kapcsolódó új szakirodalmak feldolgozását is folyamatosan szeretném nyomon követni. Ezek együttesen egész képet adnának a település műveltségi szintje és a kisiskolák kapcsolatára.

Felhasznált szakirodalom

- Andl Helga (2012). *Kisiskolák és helyi társadalmak*; ELTE Ötvös kiadó
- Andl Helga (2015). *Kisiskolák, helyi társadalmak, oktatáspolitikai. Kisiskolák Baranya Megyében*, Doktori (PhD) értekezés, Pécs, <https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/14685/andl-helga-phd-2016.pdf>
- Báthory Zoltán – Falus Iván (szerk.) (1997). *Pedagógiai lexikon*. Keraban, Budapest.
- Györgyi Zoltán (2012). Oktatáspolitikai mozgástér a kis településeken. In: Orsós Anna – Trendl Fanni (szerk.): *Útjelzők. Ünnepi kötet pályatársak, kollégák, tanítványok neveléstudományi tanulmányaiból a 70 esztendő Furray R. Katalin tiszteletére*. PTE BTK, Pécs. 109-116.
- Németh Ádám – Dövényi Zoltán (2018). „Kiművelt emberfők” a térben – A diplomások* területi eloszlása valóban a kiegyenlítődés irányába mutat?, *Területi Statisztika*, 58(2): 129–150; DOI: 10.15196/TS580201
- G. Furulyás Katalin (2015). Mit gondolunk a műveltségről? Kulturális Szemle, 2015.10.28., <https://kulturalisszemle.hu/3-szam/nemzetkozi-kitekintes/g-furulyas-katalin-mit-gondolunk-a-muveltsegről>, (Utolsó hozzáférés: 2023.11.17.)
- Utasi Ágnes (2012). Falusi közösségek és közélet A kutatás körvonalai, In: *Közösségi és közéleti aktivitás. Vizsgálat három ország hét magyar kistelepülésén*, (projekt száma: 73034, címe: A közösségi kapcsolatok igénye - a demokrácia megújításának esélye), ISBN 978-963-7372-83-4, Belvedere Kiadó, Budapest – Szeged.

Internet alapú szakirodalom

- *Kistelepülések kisiskolái*; Az oktatáspolitikai Elemzések Központja nyilvános elemzése, sulinova Kht. 2006; <https://adoc.pub/kistelepulesek-kisiskolai.html>
- https://www.oktatas.hu/koznevelés/meresek/pisa/pisa_2018_meres, (Utolsó hozzáférés: 2023.11.19.)
- <https://www.oktatas.hu/koznevelés/meresek/kompetenciameres/eredmenyek>, (Utolsó hozzáférés: 2023.11.19.)
- <https://www.ksh.hu/interaktiv/storytelling/iskolazottsag/index.html?lang=hu>, [Hozzáférés dátuma: 2022.11.17.]
- <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/oktat/oktatas2021e/index.html>, (Utolsó hozzáférés: 2022.11.19.)
- ÉVI NÉPSZÁMLÁLÁS – 4. Demográfiai adatok: https://www.ksh.hu/nepszamlalas/tablak_demografia, (Utolsó hozzáférés dátuma: 2022. 11. 19.)

Felhasznált jogszabályok

- 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról, <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200110.kor> (Utolsó hozzáférés: 2023.11.19.).